

Marx reebooted – en samtale med Eric Hobsbawm

Den kendte marxistiske historiker Eric Hobsbawm (1917-2012), forklarer i en samtale med den italienske forfatter Marcello Musto grunden til Karl Marx's aktuelle betydning.

– *Hvad er grunden til denne genoplivning af Marx? Er hans værk kun af interesse for eksperter og intellektuelle? Burde det læses på universitetskurser som den klassiske epokes store, moderne tankesæt, der aldrig skal glemmes? Eller kunne en ny "efterspørgsel på Marx" også komme fra politisk side? ...*

Interviewet er et uddrag af "[The current importance of Marx, 150 years after the Grundrisse](#)" og er lavet af Marcello Musto, som er forfatter til bl.a. "Karl Marx's Grundrisse: Foundations of the Critique of Political Economy" London - New York: Routledge 2008. *Oversat, forkortet og lettere "populariseret" af ikh./ autonom infoservice.*

"Et spøgelse vender tilbage"

Utallige gange er Marx blevet dømt til 'evig glemsel', men nu ser det ud til, at han som så mange gange før atter er vendt tilbage i rampelyset.

I indflydelsesrige internationale magasiner er han blevet beskrevet i omfattende artikler: Det franske magasin 'Nouvel Observateur' bragte for år tilbage, en lang artikel med overskriften "Karl Marx - det tredje årtusinds tænker?" og det tyske ugemagasin 'Der Spiegel' skrev: "Et spøgelse vender tilbage". Det samme har danske dagblade gjort, mere eller mindre indholdsrelevant...

I TV-kanalen BBC4 stemte flertallet af seerne for nogle år siden på Marx som "den største filosof" og på den tyske TV-kanal ZDF stemte hele 500.000 seere på ham som "Tysklands største historiske personlighed".

Interessen for Karl Marx er tilsyneladende underlagt konjunktorenes op- og nedture. I krisetider er Marx, kapitalismens skarpsindigste kritiker, et højst efterspurgt "spøgelse"...

- **Marcello Musto:** I en nylig offentliggjort samtale med den franske økonom Jacques Attali sagde du paradoksalt nok, at *"det er mere kapitalisterne end andre, som har genopdaget Marx"*, og du talte om din forbavselse, da forretningsmanden og liberalisten Georg Soros sagde til dig: *"Jeg har læst Marx, og der findes forfærdeligt meget sandt i det, han siger."*
- *Hvad er grunden til denne genoplivning af Marx? Er hans værk kun af interesse for eksperter og intellektuelle? Burde det læses på universitetskurser som den klassiske epokes store, moderne tankesæt, der aldrig skal glemmes? Eller kunne en ny "efterspørgsel på Marx" også komme fra politisk side?*

Eric Hobsbawm: Der findes uden tvivl en genoplivet offentlig interesse i Marx i den kapitalistiske verden, omend det sandsynligvis ikke gælder de nye østeuropæiske medlems- lande i EU.

- Denne genoplivning blev formodentligt fremskyndt af, at 150-års jubilæet for offentliggørelsen af "Det kommunistiske partis manifest" i 1998 faldt sammen med en særlig dramatisk økonomisk krise (1), midt i en periode med turbohastig globalisering af frie markeder.

Marx har forudsagt økonomiens væsen i det tidlige 21. århundrede. Det gjorde han for 150 år siden – på basis af sin analyse af det *"borgerlige samfund"*. Det er ikke overraskende, at intelligente kapitalister – især i den globaliserede finanssektor – er blevet optaget af Marx. De er nødvendigvis mere bevidste end andre om den kapitalistiske økonomis natur og instabilitet, som de selv agerer i.

- De fleste venstreorienterede intellektuelle har i lang tid ikke længere vidst, hvad de skulle bruge Marx til. De er blevet demoraliseret af tre faktorer:

- det socialdemokratiske projekts sammenbrud i de fleste kapitalistiske lande i 80'erne,
 - de nationale befrielsesregeringers omsving til den frie markedsideologi
 - og sammenbruddet i det politiske og økonomiske system, som påstod at være inspireret af Marx og Lenin.
- Naturligvis betød det ikke, at man ville holde op med at anse Marx for at være en stor og klassisk tænker. Dog fandtes der – især i lande som Frankrig og Italien med tidligere stærke kommunistiske partier – en lidenskabelig intellektuel offensiv mod Marx og enhver marxistisk analyse.
Denne anti-Marx-bølge nåede sandsynligvis sit højdepunkt i 80'erne og 90'erne. I dag ser den ud til at være slut.

- **Marcello Musto:** *Hele sit voksenliv igennem var Marx en utrættelig forsker, som bedre end nogen anden i sin tid opsporede og analyserede kapitalismens*

udvikling på verdensplan. Han forstod, at fødslen af en globaliseret international økonomi var iboende den kapitalistiske produktionsmåde. Han forudsagde, at denne proces ikke bare medførte vækst og velstand – som de liberale økonomer og politikere stolt henviste til – men også voldsomme konflikter, økonomiske kriser og omfattende sociale uretfærdigheder.

I det tilbageliggende årti oplevede vi den østasiatiske finanskriser, som tog sit udgangspunkt i sommeren 1997, den argentinske økonomiske krise fra 1999 til 2002 og først og fremmest "Subprime"- krisen (2) der startede i 2006 i USA og som er blevet til den største globale finanskriser i efterkrigstiden.

Er det derfor rigtig at sige, at den genvakte interesse for Marx også baserer på det kapitalistiske samfunds krise og at man ved hjælp af Marx kan forklare de grundlæggende modsætninger i nutidens verden?

Eric Hobsbawm: Om venstrefløjens fremtidige politik kan blive inspireret af Marx's analyser, ligesom de gamle socialistiske og kommunistiske bevægelser var det, afhænger af, hvad der sker med den globale kapitalisme. Det relaterer sig imidlertid ikke kun til Marx, men derimod til venstrefløjens ideologi og dens projekter. Da – som du rigtig siger – den fornyede interesse for Marx langt hen ad vejen – jeg ville sige hovedsagligt – baserer på den nuværende kapitalistiske krise, er perspektiverne mere lovende end i for eksempel i 1990'erne.

- Den aktuelle finanskriser (2008), som kan føre til en stor økonomisk depression i USA, betyder et dramatisk svigt i det ukontrollerede frie markedes "teologi" og tvinger USAs regering til at gennemføre statslige foranstaltninger, som man ikke har set magen til i USA siden 1930'erne.

- Politisk nødtvungne reaktioner svækker allerede nu de neoliberale regeringers politisk-økonomiske engagementer til fordel for den ukontrollerede, ubegrænsede og uregulerede globalisering.

- I nogle tilfælde, som bl.a. Kina, producerer de kolossale uligheder og uretfærdigheder, som er resultatet af den storstilede overgang til den frie markedesøkonomi, voldsomme problemer for den sociale stabilitet og skaber usikkerhed selv i regeringstoppen.

- Det er klart, at enhver "tilbagevenden til Marx" først og fremmest betyder en tilbagevenden til Marx' analyse af kapitalismen og dens betydning for menneskehedens historiske evolution. Inklusiv hans analyse af den kapitalistiske udviklings centrale instabilitet, som skrider fremad i takt med de selvforskyldte periodiske økonomiske kriser.

- Ingen marxist kan i bare et sekund antage, at den liberale kapitalisme har etableret sig for evigt – som neoliberale ideologier påstod i 1989/90 – og heller ikke, at historien er kommet til sin afslutning, eller at noget som helst system baseret på menneskelige relationer nogensinde vil være afsluttet eller endegyldigt.

- **Marcello Musto:** *Hvis de politiske og intellektuelle kræfter på den internationale venstrefløj skulle undvære Marx's ideer, ville de så miste den grundlæggende ledetråd for vurdering og transformation af nutidens realitet?*

Eric Hobsbawm: Ingen socialist kan undvære Marx's ideer, da hans overbevisning om, at der efter kapitalismen vil følge en anden samfundsform, ikke er baseret på forhåbninger og vilje, men på en funderet analyse af de historiske udviklingstendenser, især i den kapitalistiske æra.

Hans aktuelle forudsigelser om, at kapitalismen vil blive erstattet af et samfundsmæssigt ledet og planlagt system, opfattes stadig væk som velbegrunderet – selv om han sikkert har undervuderet markedselementerne, der vil overleve i ethvert efterkapitalistisk system.

- Da han meget bevidst afholdt sig fra enhver spekulation om fremtiden, kan han heller ikke gøres ansvarlig for de særlige metoder, hvorefter de "socialistiske" økonomier blev organiseret i den såkaldte "reelt eksisterende socialisme".

Hvad socialismens målsætninger angår, var Marx ikke den eneste tænkter, som ville have et samfund uden udbytning og fremmedgørelse, hvori alle menneskelige væsener kan udfolde deres talenter. Men han udtrykker denne bestræbelse stærkere end nogen anden og hans ord har stadig væk evnen til at begejstre.

- Marx vil dog ikke vende tilbage som en politisk inspirator for venstrefløjen, så længe det ikke er blevet forstået, at hans skrifter ikke skal opfattes som autoritative eller som et politisk program.

Marx' skrifter skal heller ikke læses som en beskrivelse af den aktuelle situation i den globale kapitalisme, men snarere som et *ledetråd for hans metode* til at begribe den kapitalistiske udviklings væsen.

- Vi kan og bør ikke glemme, at han ikke nåede at levere et sammenhængende og fuldstændig gennemtænkt værk med sine ideer. På trods af at Engels og andre forsøgte at konstruere et bind-II og bind-III af "Das Kapital" ud fra Marx's manuskripter. Som "Grundrisse" viser, ville selv en fuldstændig "Kapital" kun have fremstået som en del af Marx' egen ambitiøse plan.

(...)

- **Marcello Musto:** *Hvorfor er det vigtigt at læse Marx?*

Eric Hobsbawm: Enhver, som er interesseret i idéerne – universitetsstuderende eller ej – er åbenlyst klar over, at Marx er et af de største filosofiske hoveder og en af de vigtigste økonomiske analytikere i det 19. århundrede og det vil han forblive.

Derudover er det vigtigt at læse Marx, fordi den verden vi lever i ikke kan forstås uden den indflydelse, som denne mands skrifter har haft i det 20. århundrede.

Og endelig bør Marx blive læst, fordi – som han selv skrev, verden ikke kan forandres, hvis man ikke har forstået den. Og Marx forbliver en fremragende ledetråd for forståelse af verden og dens problemer.

Noter

1) Eric Hobsbawm henviser her til krisen i Asien i 1998 og dens udløbere i Rusland og Brasilien, som rystede verdensøkonomien.

2) **Subprime-krisen.** I løbet af 2000'erne faldt banker og andre finansielle institutioners lånestandarder, så der blev lavet lån, hvor det burde have været klart, at låntagers indkomstforhold var utilstrækkelige til at afdrage lånet, eller lån hvor ejendomme belånes ud over deres aktuelle værdi i forventning om, at risikoen dækkes af stigende ejendomspriser og en deraf afledt stigning i ejendommens friværdi, som kan medføre, at lånet lægges om til et lån med lavere rente. Falder ejendomspriserne vil gældsbyrden overstige låntagerens og ejendommens kreditværdighed i en sådan grad, at låntagere tvinges til at sælge til under belåningen og långiver taber penge.

I 2007 begyndte ejendomspriserne i USA at falde, mange ejendomme gik på tvangsauktion og bankerne måtte afskrive store beløb. Det gav uro på de finansielle markeder, ikke blot i USA men globalt, idet bankerne som regel spreder risikoen til andre aktører, der er villig til at spekulere på det finansielle marked. Krisen har haft stor effekt på de finansielle markeder og det er blevet sværere og dyrere for både banker, virksomheder og private at få lån.

Subprime-lån er et finansbegreb fra USA, der knytter sig til bankers långivning i fast ejendom med høj risiko og høj rente. Navnet på lånetypen stammer fra en opdeling af låntagere i "Prime", som er folk der med stor sandsynlighed vil betale deres lån tilbage, og "Subprime" (Under Prime), hvor der er mindre sandsynlighed for, at låntagere vil være i stand til at betale lånet tilbage.